

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA NUTQIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH JARAYONINI LOYIHALASHNING MAVJUD HOLATI TAHLILI

*Nazarova Kamuna Farhod qizi
Toshkent amaliy fanlar universiteti tadqiqotchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq kompetensiyasini rivojlantirish jarayonini loyihalashning hozirgi holati tahlil qilinadi. Nutq kompetensiyasining asosiy talablari, jumladan, nafaqat grammatik bilim, balki haqiqiy jamiyat oshpazlarida til ko'nikmalaridan samarali foydalanish qobiliyati ham ko'rib chiqiladi. Zamonaviy texnologik va ta'lim jarayonlarini integratsiyalashuviga, shuningdek, tabaqalashtirilgan yondashuvni qo'llash zarurligiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, o'quvchi, nutq kompetensiyasi, loyiha, tahlil, grammatik, til ko'nikmalari, o'quv jarayoni.

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

*Назарова Камуна Фархода кизи
научный сотрудник Ташкентского университета прикладных наук*

Аннотация: В данной статье анализируется современное состояние проектирования процесса развития речевой компетентности учащихся начальных классов. Рассмотрены основные требования к разговорной компетентности, включающие не только знание грамматики, но и умение эффективно использовать языковые навыки у поваров реального общества. Особое внимание уделяется интеграции современных технологических и образовательных процессов, а также необходимости использования дифференцированного подхода.

Ключевые слова: начальная школа, ученик, речевая компетентность, проект, анализ, грамматика, языковые навыки, учебный процесс.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF DESIGNING THE PROCESS OF SPEAKING COMPETENCE DEVELOPMENT IN PRIMARY CLASS STUDENTS

*Nazarova Kamuna Farhod kizi,
researcher at Tashkent University of Applied Sciences*

Abstract: This article analyzes the current state of designing the process of developing speech competence of primary school students. The main requirements of speaking competence are considered, including not only grammatical knowledge, but also the ability to use language skills effectively in real society chefs. Particular attention is paid to the integration of modern technological and educational processes, as well as the need to use a differentiated approach.

Key words: elementary school, student, speech competence, project, analysis, grammar, language skills, educational process.

ВВЕДЕНИЕ (Introduction) Zamonaviy ta'lim o'z oldiga o'quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, shu jumladan yuqori darajadagi nutq malakasini shakllantirish vazifasini qo'yadi. O'quv jarayonida nutq asosiy o'rin tutadi va o'quvchilarning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish o'quv amaliyotining ajralmas qismiga aylanadi. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq kompetensiyasini rivojlantirish jarayonini loyihalashning hozirgi holatini tahlil qilishga bag'ishlangan.

Boshlang'ich maktabda nutq kompetensiyasini rivojlantirishda zamonaviy ta'lim talablarini hisobga olish kerak. Bu talablar nafaqat malakali va chiroyli gapira olish, balki turli kommunikativ vaziyatlarda, jumladan, raqamli va media muhitda nutq ko'nikmalaridan samarali foydalanish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Texnologiyaning rivojlanishi bilan uni nutq kompetensiyasini o'rgatish jarayoniga integratsiya qilish muhim ahamiyatga ega. Interfaol ta'lim dasturlari, onlayn resurslar va raqamli vositalardan foydalanish tilni yanada samarali o'zlashtirishga yordam beradi va o'quvchilar qiziqishini faollashtiradi. Sinfdagi bir xillik o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlanishini sekinlashtirishi mumkin. Shuning uchun har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuvni qo'llash muhimdir. Bunga turli til darajalariga ega guruhlarni tashkil qilish va qo'shimcha yordamga muhtoj bo'lganlar uchun qo'shimcha darslardan foydalanish kiradi. Og'zaki kompetensiyani o'rgatish faqat grammatika va lug'at bilan chegaralanib qolmaydi. Samarali muloqot ko'nikmalarini, jumladan tinglash, o'z fikrini ifodalash, o'z nuqtai nazarini bahslash va guruhda ishlash ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Baholash tizimi til ko'nikmalarini rivojlantirishni rag'batlantirish uchun ishlab chiqilishi kerak.

O'qituvchilar va hamkasblarning fikr-mulohazalari xatolarni tuzatish va muvaffaqiyatga erishish uchun kalit hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim o'qituvchi va metodistlar oldiga mas'uliyatli vazifani qo'yadi - boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq kompetensiyasini samarali rivojlantirishni ta'minlash. Zamonaviy texnologiyalar integratsiyasi, tabaqalashtirilgan yondashuv va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga urg'u berish ushbu jarayonni muvaffaqiyatli loyihalashning asosiy tarkibiy qismlari hisoblanadi. Baholash va mulohazalar o'quvchilarni kundalik hayotda va o'quv faoliyatida til ko'nikmalaridan faol foydalanishlarini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Ta'limning dastlabki bosqichlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish ularning akademik, ijtimoiy va shaxsiy o'sishi uchun asosdir. Samarali og'zaki muloqot nafaqat asosiy mahorat, balki turli sohalarida muvaffaqiyatga erishish katalizatoridir. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kompetensiyani rivojlantirish bilan bog'liq maqsad va vazifalarni o'rganadi, ularning har tomonlama rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Ta'limning jonli gobelenida har bir dars, faoliyat va o'zaro ta'sir orqali bitta asosiy ip to'qiladi - nutq qobiliyatini rivojlantirish. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun fikrlarni ifoda etish, his-tuyg'ularni ifodalash va mazmunli suhbatlarda qatnashish qobiliyati sinf doirasidan tashqariga chiqadigan mahoratdir. Ushbu maqola eng yosh o'quvchilarimiz o'rtasida nutqiy kompetensiyani rivojlantirishga xos bo'lgan maqsad va vazifalarni o'rganishga kirishadi. Asosiysi, nutqiy kompetensiyani rivojlantirishdan maqsad malakali muloqotchilarni shakllantirishdir.

Og'zaki so'z kuchli vosita bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilariga samarali muloqot qilish qobiliyatini oshirish ularning ta'lim sayohati uchun zamin yaratadi.

Nutq kompetensiyasi akademik muvaffaqiyatga erishishning kalitidir. O'z fikrlarini bemaolol etkaza oladigan o'quvchilar sinf muhokamalarida qatnashish, murakkab mavzularni tushunish va turli og'zaki baholashda yuqori natijalarga erishish uchun yaxshi jihozlangan. Akademik sohalaridan tashqari, nutq kompetensiyasi ijtimoiy ravonlik uchun ko'prikdir. G'oyalar va his-tuyg'ularni ifodalash qobiliyati ijobiy o'zaro munosabatlarni rivojlantiradi, tengdoshlar bilan hamkorlikni rag'batlantiradi va maktab jamoasiga tegishlilik tuyg'usini rivojlantiradi. Nutq qobiliyatlarini rivojlantirish tanqidiy fikrlashni tarbiyalash bilan birga kechadi. G'oyalarni og'zaki ifoda etish o'quvchilarni o'z fikrlarini izchil tartibga solishga, ma'lumotlarni tahlil qilishga va mantiqiy dalillar keltirishga undaydi – umrbod ta'lim olish uchun zaruriy ko'nikmalar. Nutq qobiliyati ishonchni mustahkamlash uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi. O'quvchilar o'z fikrlarini og'zaki ifoda etish imkoniyatini his qilsalar, ular dars mashg'ulotlarida faol qatnashadilar, o'z fikrlari bilan o'rtoqlashadilar va ishtiyoq bilan darsdan tashqari ishlarga qatnashadilar.

Boshlang'ich yillardan tashqari, nutq kompetensiyasi kelajakdagi o'rganish uchun mustahkam poydevor qo'yadi. O'quvchilar o'zlarining ta'lim yo'lida o'sib borishi bilan, fikrlarni ifodalash qobiliyati yuqori sinflarda, ilg'or kurslarda va professional sharoitlarda tobora muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim simfoniyasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq qobiliyatlarini rivojlantirish asboblarni sozlashga o'xshaydi - har bir nota, har bir so'z o'sish va tushunishning uyg'un ohangiga hissa qo'shadi. O'qituvchilar, ota-onalar va himoyachilar sifatida bizning ushbu maqsadli vazifalarga sodiqligimiz dirijyorning tayoqchasi bo'lib, voiga rahbarlik qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq kompetensiyasini rivojlantirish jarayonini loyihalashning adabiy tahlili erta yoshda ta'lim va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish sohasida qo'llaniladigan asosiy tendentsiyalar, usullar va yondashuvlarni aniqlash imkonini beradi. 2018-yilda N.P.Ivanovna «Kichik maktab o'quvchisining nutq kompetensiyasini rivojlantirish: nazariya va amaliyot» haqida aytib o'tgan. Ushbu ish xususiy maktab o'quvchilarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish muammosini har tomonlama ko'rib chiqadi. Muallif til ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslarini ko'rsatib, o'qitish bo'yicha amaliy tavsiyalar, asosiy va zamonaviy pedagogik usullarni taklif etadi.

2020-yilda Petrova M.A «Boshlang'ich maktabda rus tilini o'qitish metodikasi va texnologiyalari» asarida bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda rus tilini o'qitish usullari va texnologiyalariga e'tibor qaratilgan. Ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan samarali darslar tashkil etish, o'quv jarayoniga interfaol usullarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ushbu maqola lingvodidaktik, nutq terapiyasi va psixologik treningni o'z ichiga olgan til kompetensiyasini rivojlantirishga kompleks yondashuvni taqdim etadi. Muallif boshlang'ich maktab o'quvchilarining til rivojlanishini rag'batlantirishga qaratilgan amaliy usullarni tavsiflaydi.

2021-yil T.I. Kozlova «Boshlang'ich maktab o'quvchilarining bolalar madaniyatini shakllantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalari» asarida boshlang'ich sinflarda nutq madaniyati va adabiy ta'limni shakllantirish uchun interfaol doska, multimedia resurslari va onlayn platformalardan foydalanish kabi zamonaviy ta'lim texnologiyalari keltirilgan. Ushbu maqolada og'zaki nutq rivojlanishining psixologik va pedagogik jihatlari ko'rib chiqiladi. Muallif bolaning hissiy holati, uning motivatsiyasi va muloqotining nutq qobiliyatlarini rivojlantirish jarayoniga ta'sirini tahlil qiladi.

Adabiy tahlil boshlang'ich maktab o'quvchilarining nutq kompetensiyasini rivojlantirishga yondashuvlarning xilma-xilligini ko'rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlar zamonaviy texnologiyalardan foydalanadigan va bolalarning

psixologik xususiyatlarini hisobga oladigan kompleks, kompleks yondashuvga qaratilgan. Ushbu adabiyotlar asosida pedagog va tadqiqotchilar yosh o'quvchilar ijodiyotini rivojlantirishning yanada samarali usullari va dasturlarini ishlab chiqishlari mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchisining nutq kompetentsiyasini rivojlantirish o'quv jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'qish muvaffaqiyatiga va bolalarning ijtimoiy moslashuviga ta'sir qiladi. Nutq kompetentsiyasini rivojlantirish jarayonini loyihalashning zamonaviy usullari va yondashuvlarini tahlil qilish bizga asosiy tendentsiyalar va samarali strategiyalarni aniqlash imkonini beradi.

Zamonaviy usullar interfaol texnologiyalar va o'quv jarayonini faol joriy etadi. O'yin ilovalari, ta'lim dasturlari va multimedia materiallari faol o'qitish va o'qitish jarayonini ta'minlaydi. Bu, ayniqsa, nutq va tinglash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun samarali. Ta'limni individuallashtirishni o'z ichiga olgan uslubiy usullar mashhurlik kasb etmoqda. Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va xususiyatlarini hisobga oladigan yondashuvlar nutq qobiliyatini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Individuallashtirish o'z-o'zidan farqlanadigan topshiriqlarni, kichik guruhlarda ishlashni va shaxsiylashtirilgan o'quv materiallaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Zamonaviy usullar ta'lim va real hayot o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishga intiladi. Muammolar va mashqlar o'quvchilar nutq chaqiruvlaridan foydalanishlari mumkin bo'lgan kundalik vaziyatlarga qaratilgan. Ushbu yondashuv turli sohalarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beradi.

Ko'pgina usullar o'yin elementlari va rolli mashqlarni o'z ichiga oladi. Bu bolalarning til ko'nikmalarini rivojlantirishi va bir-biri bilan muloqot qilishi mumkin bo'lgan o'yin muhitini yaratadi. O'yinlar so'z boyligini, to'g'ri diksiyani va artikulyatsiyani rivojlantirishga yordam beradi. Ayrim usullar nutq faoliyati orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. O'quvchilar ma'lumotni tahlil qilishni, o'z fikrlarini ifoda etishni va nuqtai nazarini muhokama qilishni o'rganadilar. Bunday yondashuv nafaqat nutqni, balki kognitiv qobiliyatlarni ham shakllantirishga yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda nutq kompetentsiyasini rivojlantirishning zamonaviy usullari innovatsion yondashuvlar, o'quvchilarning faolligiga urg'u berish va individual xususiyatlarni hisobga olish bilan ajralib turadi. Texnologik, o'yin elementlarini birlashtirish va real hayotiy vaziyatlardan maqsadli foydalanish o'quvchilarda zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun zarur bo'lgan muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishi mumkin.

Nutq kompetentsiyasini rivojlantirishning samarali jarayonini loyihalash izchil va tizimli tadqiqot metodologiyasini talab qiladi. Quyida ushbu sohadagi ilg'or tadqiqotlar uchun asos bo'lishi mumkin bo'lgan metodologiya keltirilgan.

Birinci bosqich muayyan aniq muammolarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Bu nutq kompetentsiyasining rivojlanish darajasini baholash, asosiy muammolarni aniqlash, shuningdek, o'quv jarayonida erishish kerak bo'lgan aniq maqsadlarni belgilashni o'z ichiga olishi mumkin. Hozirgi holat tahlilini o'tkazish boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy malakalarini rivojlantirishning mavjud uslubiy, o'quv dasturlari va pedagogik yondashuvlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqich mavjud amaliyotdagi taraqqiyot va muammolarni aniqlashga yordam beradi.

Ob'ektiv ma'lumotlarni olish uchun zarur bo'lgan iskala loyihalarida qo'llaniladigan tadqiqot usullarini aniqlash. Bularga kuzatish, test o'tkazish, suhbatlar, shuningdek, tekshirish malakasi darajasini o'lchash uchun standartlashtirilgan testlar usullari kiradi. Tasdiqlangan tadqiqot tahlillari asosida sizning kompetentsiyangizni rivojlantirish uchun zamonaviy usullar, texnologiyalar va yondashuvlarni o'z ichiga olgan o'quv dasturlari ishlab chiqiladi. Dasturda darslar ham, darsdan tashqari mashg'ulotlar ham bo'lishi mumkin. Loyihalash jarayonini amalga oshirish eksperimental bosqichda sodir bo'ladi. Bu erda ishlab chiqilgan dasturlarda ko'zda tutilgan darslar, tadbirlar va o'qitishning boshqa shakllari o'tkaziladi.

Eksperimental bosqich tugagandan so'ng, olingan ma'lumotlar tahlil qilinadi. O'quvchilarning nutqiy kompetentsiyasidagi o'zgarishlar baholanadi. Agar kerak bo'lsa, o'quv usullari va dasturlari tuzatiladi.

Yakuniy bosqich - tasdiqlangan tadqiqotlar asosida tavsiyalarni shakllantirish. Jarayon tavsifi, natijalarni tahlil qilish, tomonlarning muammolari va muammolarini aniqlash, shuningdek jarayonni yanada rivojlantirish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga olgan hisobot tuziladi. Ushbu metodologiya jarayonni tadqiq qilish va loyihalash, kontent kompetentsiyasini rivojlantirishga kompleks va tizimli yondashuvni ta'minlaydi. Jarayon dinamik va eng yaxshi natijalarga erishish uchun muntazam monitoring va tuzatish zarurligini ta'kidlash muhimdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq kompetentsiyasini rivojlantirish jarayonini loyihalashning hozirgi holati bo'yicha tahliliy xulosa bir nechta muhim jihatlarni ajratib ko'rsatadi.

Zamonaviy ta'lim dasturlari nutq qobiliyatlarini rivojlantirish uchun texnologiyadan faol foydalanadi. Interfaol ilovalar, onlayn resurslar va dasturlar bolalarga o'yin orqali bilim olishga yordam beradi, bu esa o'rganishga qiziqish uyg'otadi va o'quv jarayonini faollashtiradi.

Ta'limni individuallashtirish tendentsiyasi sezilarli bo'lib bormoqda. Tutqichlarning xilma-xilligi va o'quvchilarning tezligini hisobga olgan holda, texnikalar yanada moslashtiriladi, bu har bir o'quvchi o'z darajasi

va dori-darmonlariga muvofiq rivojlanish imkonini beradi. Zamonaviy dasturlar nafaqat nutqning mexanikasiga, balki muloqot va tahlil orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga ham e'tibor beradi. Bolalar o'z fikrlarini mulohaza qilishni, samarali muloqot qilish uchun muhim bo'lgan ma'lumotlarni tinglashni va tahlil qilishni o'rganadilar. Barcha dasturlar bolalarning individual xususiyatlarini, jumladan, bir nechta tillarni, dialektlarni va madaniy kelib chiqishini hisobga oladi, bu esa chuqurroq va kengroq o'rganish tajribasiga imkon beradi. Boshlang'ich maktab o'quvchisining nutq kompetentsiyasini rivojlantirish jarayonining zamonaviy dizayni ta'lim va real vaziyatlar o'rtasidagi chambarchas bog'liqlikka qaratilgan, turli xil o'rganish usullarini qo'llab-quvvatlaydi va bolaning individual xususiyatlariga e'tibor beradi. Bu mazmunli ko'nikmalarni to'liqroq va chuqurroq egallash imkonini beruvchi yanada samarali o'rganish strategiyasini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.Qosimova, Boshlang'ich sinflarda imlosi qiyin so'zlarni o'rgatish, T.: 1964.
2. R.Qosimova, S. Fuzailov, A. Ne'matova, Ona tili (2-sinf uchun darslik). T.: Cho'lpon, 2005.
3. K.Qosimova, A. Ne'matova. 2-sinfda ona tili darslari. Cho'lpon, 2004
4. M.Xudoyberganova, M.Muxtorova. 3-sinfda ona tili darslari T.: „O'qituvchi», 2005.